

บทที่ 7

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้ภาษาเพื่อสื่ออารมณ์ขัน และความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ขันกับความสุภาพ โดยเก็บข้อมูลจากบทสนทนาในละครตลก สถานการณ์ของไทย จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ “โคกขุนตระกูลไข” “สามแยกจวงเจริญ” “เฮง เฮง เฮง” “บางรักซอย 9” และ “ช่างสำราญกับสาวร้านข้าว”

จากผลการศึกษากลวิธีสื่ออารมณ์ขัน และความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ขันกับความสุภาพสามารถสรุป อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังหัวข้อต่อไปนี้

- 7.1 วัจนกรรมที่ใช้เพื่อสื่ออารมณ์ขัน
- 7.2 การใช้ความหมายบ่งชี้เป็นนัยเพื่อสื่ออารมณ์ขัน
- 7.3 ความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ขันกับความสุภาพ
- 7.4 ข้อเสนอแนะ

7.1 วัจนกรรมที่ใช้เพื่อสื่ออารมณ์ขัน

ผลการศึกษาข้อมูลจากละครตลกสถานการณ์ของไทยปรากฏว่ามีการใช้วัจนกรรมเพื่อสื่ออารมณ์ขัน ซึ่งจัดแบ่งเป็น 6 ประเภทกว้างๆ ได้แก่ วัจนกรรมล้อพูด วัจนกรรมตลก วัจนกรรมตำหนิ วัจนกรรมข่มขู่ วัจนกรรมเข้าหา และวัจนกรรมเสียดสี

วัจนกรรมที่ใช้สื่ออารมณ์ขันแต่ละวัจนกรรมมีกลวิธีย่อยต่างๆ กัน ดังนี้ วัจนกรรมล้อพูด ปรากฏเฉพาะการพูดล้อพูดอย่างชัดแจ้ง วัจนกรรมตลกพบ 2 กลวิธีย่อย ได้แก่ การพูดตลกอย่างชัดแจ้ง และการกล่าวถึงความล้มเหลวในอดีต วัจนกรรมตำหนิพบ 2 กลวิธีย่อย ได้แก่ การพูดตำหนิอย่างชัดแจ้ง และการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ วัจนกรรมข่มขู่พบ 4 กลวิธีย่อย ได้แก่ การพูดข่มขู่อย่างชัดแจ้ง การสั่งห้าม การอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งที่มีอำนาจ และการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ วัจนกรรมเข้าหาพบ 4 กลวิธีย่อย ได้แก่ การพูดเข้าหาอย่างชัดแจ้ง การพูดให้ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก การพูดเกี่ยวพาราศี และการใช้คำพูดเชิงเปรียบเทียบ วัจนกรรมเสียดสีพบ 7 กลวิธีย่อย ได้แก่ การพูดเสียดสีอย่างชัดแจ้ง การพูดประชดประชัน การพูดกระทบ การพูดเลียนแบบในเชิงขบขัน การให้สมญานามแง่ลบ การใช้คำพูดเชิงเปรียบเทียบ และการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

หากมองในอีกแง่มุมหนึ่ง วัจนกรรมที่ใช้สื่ออารมณ์ขันเหล่านี้สามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่ม โดยพิจารณาจากคุณสมบัติในการสื่อเจตนาโดยทั่วไป คือ กลุ่มแรกเป็นวัจนกรรมที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ขัน การใช้ถ้อยคำในกลุ่มนี้เน้นให้เห็นว่า ผู้พูดมักมีเจตนาที่จะสร้างความขบขัน หรือทำให้สิ่งที่กล่าวฟังดูเป็นเรื่องน่าขัน วัจนกรรมที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ คือ วัจนกรรมเข้าแหย่ ส่วนกลุ่มที่ 2 เป็นวัจนกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ขัน การใช้ถ้อยคำในกลุ่มนี้เน้นให้เห็นว่า ผู้พูดมีเจตนาอื่นๆ ที่มีใช้การแสดงอารมณ์ขัน วัจนกรรมในกลุ่มนี้ประกอบไปด้วยวัจนกรรมโอ้อวด วัจนกรรมดูถูก วัจนกรรมตำหนิ และวัจนกรรมข่มขู่ ส่วนวัจนกรรมเสียดสีสามารถจัดเข้าได้ทั้ง 2 กลุ่ม

วัจนกรรมในกลุ่มแรก คือ วัจนกรรมเข้าแหย่ตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าการใช้ถ้อยคำแสดงการเข้าแหย่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะหมายถึงผู้พูดมักต้องการสร้างความตลกขบขันให้แก่บุคคลนั้น สำหรับวัจนกรรมในกลุ่มที่ 2 นี้ เมื่อพิจารณาตามคุณสมบัติในการสื่อเจตนา อาจกล่าวได้ว่าไม่น่าจะสัมพันธ์กับอารมณ์ขัน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า วัจนกรรมในกลุ่มนี้สามารถทำหน้าที่สื่ออารมณ์ขันได้เฉพาะใน “บริบทการเล่น” เท่านั้น หรือหมายความว่าจะสามารถสร้างความตลกได้เฉพาะใน “กรณีที่ผู้ฟังยอมรับว่าสถานการณ์การสื่อสารในครั้งนั้นเป็นเหตุการณ์สมมติหรือเป็นการแสดง” ดังเช่นในละครตลกสถานการณ์หรือการแสดงตลก เพราะผู้ฟังจะเข้าใจว่าการแสดงเจตนาเหล่านั้นไม่มีผลต่อชีวิตจริง และพร้อมที่จะหัวเราะอยู่เสมอ ซึ่งต่างจากผลที่อาจเกิดขึ้นในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน การแสดงวัจนกรรมเหล่านี้ในการสนทนาโดยทั่วไปมักจะเป็นการพูดเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับผู้พูด หรือเป็นการพูดที่ทำให้คู่สนทนาอีกฝ่ายเสียประโยชน์ ยกตัวอย่างเช่น วัจนกรรมโอ้อวดเป็นการพูดให้ข้อมูลแก่ผู้ฟัง และสร้างความพึงพอใจในตัวเองให้กับผู้พูด วัจนกรรมดูถูกเป็นการแสดงทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้ฟัง วัจนกรรมตำหนิเป็นการพูดให้ข้อมูลในแง่ลบ และวัจนกรรมข่มขู่เป็นการแสดงเจตนาผูกมัดตนเองให้กระทำการบางสิ่งในเชิงลบตามที่กล่าวไว้ ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้โดยสรุปว่าวัจนกรรมในกลุ่มนี้มักจะพบว่าทำหน้าที่สร้างเสียงหัวเราะได้ในการแสดงตลก ส่วนการสื่อสารในชีวิตประจำวัน อาจจะพบว่าวัจนกรรมในกลุ่มนี้ทำหน้าที่สร้างเสียงหัวเราะได้ แต่อาจพบไม่มากเท่ากับที่พบในละครตลกสถานการณ์ “ทฤษฎีการแยกตัว” (detachment theory) (ดูใน Haig, 1988) น่าจะอธิบายเหตุที่วัจนกรรมเหล่านี้นำมาใช้สื่ออารมณ์ขันในละครตลกสถานการณ์มากกว่าการสื่อสารในชีวิตประจำวันได้ กล่าวคือ การที่ผู้หัวเราะซึ่งมักจะเป็นผู้ชมละครรู้สึกขบขันกับการพูดตำหนิ ข่มขู่ ดูถูก หรืออื่นๆ อาจเป็นเพราะผู้หัวเราะไม่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ ด้วยความที่ผู้หัวเราะอยู่ในฐานะ “คนนอก” จึงไม่มีความรู้สึกเจ็บใจ หวาดกลัว หรืออื่นๆ จากการแสดงเจตนาเหล่านี้ สิ่งที่

ผู้หัวเราะรับรู้ได้ คือ ความเคราะห์ร้ายของผู้คนนั้นเป็นเหตุการณ์สมมติ ผู้หัวเราะจึงอาจจะรู้สึกตลกในความเคราะห์ร้ายของผู้คน

ส่วนวัฒนธรรมเสียดสีสามารถจัดอยู่ได้ทั้ง 2 กลุ่ม กล่าวคือ การพูดเสียดสีสามารถทำหน้าที่ทั้งสร้างความขบขัน และวิจารณ์บุคคลอื่นด้วยในขณะเดียวกัน อธิบายได้ดังนี้ คือ การพูดเสียดสีอาจทำหน้าที่สร้างความตลกได้ จึงน่าจะจัดอยู่ในกลุ่มแรกเช่นเดียวกับการพูดเข้าเหย แต่หากนำวัฒนธรรมทั้ง 2 มาเปรียบเทียบกัน จะพบว่ามีจุดต่างที่ “เป้าหมาย” ในการสื่ออารมณ์ขัน กล่าวคือ ในการใช้ถ้อยคำแสดงการเข้าเหย ผู้พูดมักเน้นที่การสร้างความตลกขบขันให้แก่คู่สนทนาอีกฝ่าย ในขณะที่วัฒนธรรมเสียดสี ผู้พูดมักเน้นที่การสร้างเสียงหัวเราะให้แก่ตนเอง ผู้ร่วมสนทนาคนอื่น ๆ หรือผู้ชมละครมากกว่าสร้างอารมณ์ขันให้คู่สนทนาของตน ทั้งนี้เนื่องจากการพูดเสียดสีมักจะมีเจตนาวิจารณ์คู่สนทนาแฝงอยู่ด้วย ซึ่งอาจทำให้คู่สนทนาเกิดความรู้สึกไม่พอใจมากกว่าจะรู้สึกตลกขบขัน และจากเจตนาการวิจารณ์คู่สนทนานี้เอง อาจทำให้วัฒนธรรมเสียดสีจัดอยู่ในกลุ่มที่ 2 คือ การพูดเสียดสีเป็นการลวงเกิดผู้อื่นซึ่งแสดงออกถึงความก้าวร้าวและความเหนือกว่าผู้ฟัง ในกรณีของละครตลกสถานการณ์ การแสดงถึงความก้าวร้าวและความเหนือกว่าสามารถสื่ออารมณ์ขันได้ตามความเชื่อของทฤษฎีการปลดปล่อยและทฤษฎีความเหนือกว่า

ในวัฒนธรรมที่ใช้สื่ออารมณ์ขันทั้ง 6 นี้ จะเห็นได้ว่าการนำเสนอความตลกของไทยมักเป็นการตีแผ่ “ความดิบ” ของมนุษย์ เป็นต้นว่า การเหยียบย่ำซ้ำเติม การเยาะเย้ยถากถาง ความก้าวร้าว ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของมุกตลกในแบบฉบับของไทย (นิสา เมลานนท์, 2541) การนำเสนอความตลกของไทยมักจะทำหน้าที่สะท้อนให้เห็นธรรมชาติที่เป็น “ด้านมืด” ของมนุษย์ซึ่งถูกบดบังด้วยมารยาทและกติกาทาสังคม อุดมคติทางศาสนา และศีลธรรม จากจุดนี้เอง ผู้วิจัยตั้งข้อสันนิษฐานว่า การใช้วัฒนธรรมเหล่านี้เพื่อสื่ออารมณ์ขันอาจเป็นสาเหตุให้คนส่วนใหญ่มักจะพิจารณาการแสดงตลกของไทยว่า “รุนแรง หยาบคายและหยาบโลน” เมื่อเทียบกับการแสดงตลกของ “ฝรั่ง” ในประเด็นนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539, น. 86-93) มีความเห็นว่าการแสดงตลกเป็นเรื่องของวัฒนธรรม สิ่งใดก็ตามที่สร้างความขบขันในวัฒนธรรมหนึ่ง อาจจะไม่สร้างความขบขันในอีกวัฒนธรรมหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้เพราะแต่ละวัฒนธรรมมีมุมมองทางความคิดและความเชื่อที่แตกต่างกัน ในทำนองเดียวกัน การแสดงตลกของไทยมักจะถูกมองว่าไม่สุภาพ เพราะมักเน้นที่ความเคราะห์ร้ายของบุคคลอื่นและความสัปดน มุมมองทางความคิดและความเชื่อด้านวัฒนธรรมนี้แตกต่างจากการแสดงตลกของ “ฝรั่ง” ซึ่งมีมุมมองในการนำเสนอความตลก โดยมุ่งที่ความไม่เป็นเหตุเป็นผล หรือความเข้ากันไม่ได้เป็นหลัก (Crystal, 2003)

7.2 การใช้ความหมายบ่งชี้เป็นนัยเพื่อสื่ออารมณ์ขัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลละครตลกสถานการณ์ของไทย พบว่าผู้สื่ออารมณ์ขันมักจะไม่ปฏิบัติตามหลักความร่วมมือ 2 ลักษณะ คือ การกระทำต่อคติกับการฝ่าฝืนคติ

การกระทำผิดต่อคติในการสนทนาเพื่อสร้างความขบขันพบเฉพาะคติความสัมพันธ์ ผู้สื่ออารมณ์ขันกระทำผิดต่อคติความสัมพันธ์เพื่อต้องการให้ผู้ฟังค้นหาความหมายบ่งชี้เป็นนัยที่ผู้พูดต้องการสื่อ ผู้ฟังจำเป็นต้องอาศัยบริบทแวดล้อมอื่นร่วมกับรูปภาษาช่วยในการตีความ เราเรียกความหมายบ่งชี้เป็นนัยประเภทนี้ว่า “ความหมายบ่งชี้เป็นนัยจำเพาะ” เนื้อหาของความหมายบ่งชี้เป็นนัยจำเพาะที่สามารถสร้างความตลกมักสัมพันธ์กับเรื่องทางเพศ ซึ่งผลการศึกษาในส่วนนี้ไปเสริมข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้วัจนกรรมต่างๆ ในการสื่ออารมณ์ขันให้เด่นชัดขึ้นอีกในประเด็นที่ว่า การแสดงตลกของไทยมักจะสัมพันธ์กับความรุนแรง หยาดคายและหยาดโลนดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

การฝ่าฝืนคติในการสนทนาเพื่อสื่ออารมณ์ขันสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคติ ไม่ว่าจะเป็นคติคุณภาพ คติปริมาณ คติความสัมพันธ์ และคติวิธีการ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของนักภาษาศาสตร์หลายท่านที่ว่า ในการสื่ออารมณ์ขัน ผู้พูดมักจะจงใจฝ่าฝืนคติในหลักความร่วมมือ (Attardo, 1993; 1994) เพื่อทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิด เมื่อผู้พูดเห็นว่าผู้ฟังหลงเชื่อคำลวงของตนแล้ว ในช่วงต่อมาผู้พูดจะเฉลยข้อมูลที่แท้จริง และจุดนี้เองที่มักพบว่าจะมีเสียงหัวเราะเกิดขึ้นสาเหตุที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน อาจไม่ได้มาจากความจริงที่ได้รับการเปิดเผยเพียงอย่างเดียว แต่น่าจะมาจากความรู้สึกเหนือกว่าของผู้พูดที่สามารถหลอกให้ผู้ฟังเข้าใจผิดได้สำเร็จ หรือความจริงที่ได้รับการเปิดเผยภายหลังนั้นไม่สอดคล้องกับความคิดของผู้ฟัง

เมื่อเปรียบเทียบการฝ่าฝืนคตินี้ระหว่างการสื่อสารโดยทั่วไปกับการสื่อสารเพื่อสื่ออารมณ์ขันแล้ว จะพบว่ามี ความแตกต่างกันในแง่ที่ว่าหากผู้พูดเปิดเผยความจริงในสิ่งที่เคยหลอกลวงผู้ฟังไว้ วัจนผลที่ได้ในการสื่อสารทั่วไปน่าจะเป็นการแสดงความไม่พอใจ สำหรับการสื่ออารมณ์ขัน วัจนผลที่น่าจะเป็นความรู้สึกตลก รสกิน (Raskin, 1992) อธิบายว่าที่เป็นเช่นนี้เพราะการฝ่าฝืนคติในการสื่ออารมณ์ขันนั้นเกี่ยวข้องกับมิติของการสื่อสาร โดยจำแนกเป็น 2 มิติ ได้แก่ มิติของโลกความจริง (bona-fide communication หรือ BF) กับมิติของโลกแห่งการเล่นหรือเรื่องไม่จริง (non-bona-fide communication หรือ NBF) กล่าวคือ ในมิติแรก ถ้อยคำที่กล่าวมีความเป็นจริงเป็นเท็จ และมีผลต่อการดำเนินชีวิตจริงของมนุษย์ แต่ในมิติที่ 2 การแสดงถ้อยคำใดๆ ก็ตามจะไม่เกี่ยวข้องกับความจริงเท็จ เป็นเพียงการพูดเพื่อความสนุกสนาน และไม่มีผลกระทบต่อชีวิตจริง ในการสื่ออารมณ์ขันช่วงแรก ผู้พูดจะโกหกผู้ฟัง โดยจะลวงให้ผู้ฟังเข้าใจว่า

การสนทนาครั้งนี้เป็นการสื่อสารในมิติแรก เมื่อได้ฟังคำเฉลยในช่วงถัดมา ผู้ฟังจึงเข้าใจได้ว่าการสนทนามาก่อนหน้านั้นเป็นการสื่อสารในมิติของโลกแห่งการเล่น ผู้ฟังมักจะไม่ต้องโทษโกรธผู้พูด เพราะผู้ฟังยอมรับได้ว่าสิ่งที่พูดไม่มีความจริงจัง ด้วยเหตุนี้ รัสกิน (1992) จึงพิจารณาว่าการสื่อสารอารมณ์ขันเป็นการสนทนาที่ผู้พูดไม่ให้ความร่วมมือในมิติแรก แต่ให้ความร่วมมือในมิติที่ 2

รัสกินเชื่อว่าการเล่าเรื่องตลกเป็นการสื่อสารที่ให้ความร่วมมือในมิติที่เป็นโลกของการเล่นหรือเรื่องไม่จริง และเสนอคติของหลักความร่วมมือในการเล่าเรื่องตลก (maxim of joke telling cooperative principle) ซึ่งมีลักษณะเทียบเคียงกับคติของไกรซ์ (1975) ดังนี้

คติของหลักความร่วมมือในการเล่าเรื่องตลก แบ่งออกเป็น 4 คติ ได้แก่

1. คติปริมาณสำหรับการเล่าเรื่องตลก (JT quantity) คือ หลักที่มีไว้เพื่อพูดให้ข้อมูลเท่าที่จำเป็นสำหรับการเล่าเรื่องตลก ซึ่งเทียบจากคติปริมาณ (maxim of quantity)
2. คติคุณภาพสำหรับการเล่าเรื่องตลก (JT quality) คือ หลักที่มีไว้เพื่อกล่าวเฉพาะสิ่งที่เข้ากันได้กับโลกของการแสดงตลก ซึ่งเทียบเคียงกับคติคุณภาพ (maxim of quality)
3. คติความสัมพันธ์สำหรับการเล่าเรื่องตลก (JT relation) คือ หลักที่มีไว้เพื่อกล่าวเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเล่นเรื่องตลก ซึ่งสามารถเทียบได้กับคติความสัมพันธ์ (maxim of relation)
4. คติวิธีการสำหรับการเล่าเรื่องตลก (JT manner) คือ หลักที่มีไว้เพื่อพูดให้ข้อมูล โดยเรียงตามลำดับในโลกของตลก ซึ่งเทียบเคียงจากคติวิธีการ (maxim of manner)

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดการแยกการสื่อสารออกเป็น 2 มิติดังกล่าว เพราะทำให้เห็นว่าการฝ่าฝืนคติในหลักความร่วมมือเพื่อการสื่อสารอารมณ์ขันต่างจากการฝ่าฝืนคติโดยทั่วไป หรือกล่าวนัยหนึ่ง คือ การพูดโกหก ส่วนคติของหลักความร่วมมือในการเล่าเรื่องตลกที่รัสกินได้นำเสนอนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร เพราะรัสกินไม่ได้ให้รายละเอียดและตัวอย่างประกอบในแต่ละคติ ทำให้คงยังมีข้อสงสัยอีกหลายประการ อาทิ ในคติปริมาณ อาจมีคำถามว่าผู้พูดควรให้หรือมิควรให้ข้อมูลส่วนใดสำหรับการสื่อความตลก หรือในคติคุณภาพ อาจเกิดข้อสงสัยว่า “สิ่งที่เข้ากันได้กับโลกของการแสดงตลก” ตามที่ได้อภิปรายไปแล้วนั้นคือสิ่งใด เป็นต้น ประเด็นเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

7.3 ความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ขันกับความสุข

การวิเคราะห์อารมณ์ขันในละครตลกสถานการณ์แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ขันกับความสุขจากมุมมองเรื่อง “หน้า” ดังนี้ อารมณ์ขันเป็นกลวิธีแสดงความเป็นมิตร

หรือที่เรียกว่า ความสุภาพเชิงบวก ช่วยบรรเทาการคุกคามหน้า แสดงอำนาจ และควบคุมพฤติกรรมของคนอื่น

จากผลการศึกษา อาจกล่าวได้ว่าอารมณ์ขันเป็นเครื่องมือที่ใช้ “จัดการ” กับความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationship) ระหว่างผู้ร่วมสนทนาใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ “อารมณ์ขันเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง” หมายความว่า ผู้พูดอาจอาศัยอารมณ์ขันเพื่อช่วยผูกมิตรกับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยาที่ศึกษาอารมณ์ขัน ในมุมมองทางด้านจิตวิทยา เคนและคณะ (Kane et al., 1977, p. 14) อธิบายว่าอารมณ์ขันมักจะถ่ายทอดไมตรีจิตและความร่าเริงของผู้พูด คุณลักษณะเหล่านี้เป็นเสมือนการเชื้อเชิญให้ผู้ฟังอยากร่วมสนทนาด้วยและเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างมิตรภาพ ส่วนทางด้านสังคมวิทยา พิจารณาว่าอารมณ์ขันในการสนทนามีอิทธิพลต่อรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ (interaction pattern) และโครงสร้างทางสังคม (social structure) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคืออารมณ์ขันช่วยให้การสื่อสารนั้นง่ายขึ้น ในแง่ที่ว่าผู้พูดสามารถใช้อารมณ์ขันในการเริ่มต้นบทสนทนากับคนที่เพิ่งจะรู้จักกัน เพื่อตัวเขาจะคลายความกังวลที่ต้องทำความรู้จักกับคนไม่คุ้นเคย และอารมณ์ขันยังทำหน้าที่แสดงออกถึงการยอมรับซึ่งกันและกัน (Coser, 1962; Miller, 1967) ซึ่งจะช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคู่สนทนาให้ใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า จะทำให้ระยะห่างทางสังคม (social distance) ของผู้ร่วมสนทนาดลดลง (Martineau, 1972) ทฤษฎีการปรับตัว (accommodation theory) (Street and Giles, 1982) สามารถนำมาอธิบายบทบาทและหน้าที่การเชื่อมโยงไมตรีของผู้ที่ร่วมแสดงอารมณ์ขันได้ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการสื่อสาร ผู้พูดและผู้ฟังมีแนวโน้มว่าจะพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสื่อสารให้เข้ากับคู่สนทนาอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเรียกว่า “การโน้มเข้า” (convergence) โดยมีเจตนามุ่งให้เกิดความคล้ายคลึงกันมากที่สุดระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ยกตัวอย่างเช่น ถ้าผู้พูดทราบว่าคู่สนทนาเป็นชาวใต้ เช่นเดียวกับเขา ผู้พูดอาจพยายามพูดภาษาท้องถิ่นทางภาคใต้กับผู้ฟังเพื่อแสดงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน อารมณ์ขันก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ เป็นพฤติกรรมการสื่อสารที่บ่งบอก “การโน้มเข้า” ได้ กล่าวคือ อารมณ์ขันมักจะสร้างความรู้สึกขบขันร่วมกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้พูดมีความคิด ความเข้าใจ หรือความสนใจที่คล้ายคลึงกับผู้ฟังด้วย เพราะคนเรามักจะไม่ตกลงในสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วย ไม่เข้าใจ หรือไม่สนใจ ความคล้ายคลึงกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟังในลักษณะดังกล่าวนี้สามารถแสดงถึงความเป็นพวกพ้องเดียวกันได้

ส่วนลักษณะที่ 2 คือ อารมณ์ขันทำหน้าที่ช่วยเลี่ยงความขัดแย้ง หมายความว่า ในกรณีที่ผู้พูดต้องการวิจารณ์ แสดงอำนาจ ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลอื่น หรือการกระทำอื่นใดที่เป็น

การคุกคามหน้าของผู้ฟัง ผู้พูดอาจใช้ความขบขันทำหน้าที่ลดน้ำหนักความรุนแรงของการคุกคามหน้าให้เบาลง เพื่อลดความขัดแย้งและคงสัมพันธภาพที่ดีไว้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าอารมณ์ขันจะช่วยอำพรางเจตนาเหล่านี้มิให้เด่นชัดเกินไปจนผู้ฟังรู้สึกว่าการคุกคามหน้า ดังที่แคลปป์ (Klapp, 1950) แฮมมอนด์ (Hammond, 1964) และมิลเลอร์ (Miller, 1967) กล่าวว่าอารมณ์ขันอาจถูกนำมาใช้เพื่อควบคุมการกระทำของสมาชิกภายในกลุ่มได้ โดยเฉพาะกรณีที่สมาชิกในกลุ่มกระทำการที่สมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มไม่เห็นพ้องด้วย สมาชิกที่เหลืออาจใช้อารมณ์ขันเพื่อปรับเปลี่ยนการกระทำของสมาชิกในกลุ่มด้วยตนเองได้ กล่าวคือ อารมณ์ขันอาจจะเป็นวิธีการที่แยบยลในการให้โอกาสสมาชิกในกลุ่มได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเอง โดยไม่ทำให้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มต้องสูญเสียไป ถึงกระนั้น ในประเด็นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้อารมณ์ขันแสดงอำนาจ หากพิจารณาในมุขกลับอาจกล่าวได้ว่าอารมณ์ขันเป็นเครื่องมือที่ผู้พูดใช้เพื่อคุกคามหน้าของบุคคลอื่นได้ ในกรณีนี้ ผู้พูดอาจปฏิเสธว่าไม่ได้คุกคามหน้าและอาจไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อด้อยคำที่กล่าวออกไป โดยอ้างว่าเป็นเพียงการพูดล้อเล่นไม่จริงจัง (Kane et al., 1977; Bonaiuto, Castellana and Pierro, 2003)

7.4 ข้อเสนอแนะ

1. จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าผู้พูดมักจะใช้อวัจนภาษาและปรักษณภาษา เช่น สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง ฯลฯ ร่วมกับถ้อยคำเพื่อสื่ออารมณ์ขัน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ศึกษาครอบคลุมถึงอวัจนภาษาและปรักษณภาษา จึงควรมีการศึกษาการสื่ออารมณ์ขันจากทั้งวัจนภาษา อวัจนภาษา และปรักษณภาษาเพื่อจะได้เข้าใจวิธีการสื่ออารมณ์ขันได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2. จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคมของคู่สนทนามีผลต่อความสุภาพในการสื่ออารมณ์ขัน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของการสื่อสารในเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์เป็นหลัก ดังนั้นจึงไม่ได้ศึกษาครอบคลุมถึงปัจจัยทางสังคมในรายละเอียดสำหรับงานวิจัยในเรื่องคล้ายกันในอนาคต น่าจะนำปัจจัยทางสังคมมาศึกษาร่วมด้วย เช่น อายุ เพศ สถานภาพทางสังคมของคู่สนทนา หรือสถานการณ์การสื่ออารมณ์ขันที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับการสื่ออารมณ์ขันในสังคมไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาการสื่ออารมณ์ขันจากละครตลกสถานการณ์ ซึ่งเป็น “การพูดโต้ตอบ” (dialogue) ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ดังนั้นจึงน่าจะมีการศึกษาการสื่ออารมณ์ขันจากแหล่งอื่นๆ ที่เป็น “การพูดคนเดียว” (monologue) ซึ่งเป็นการพูดของผู้ส่งสารฝ่ายเดียว

เป็นต้นว่า “การแสดงตลกเดี่ยว” (stand-up comedy) เพื่อพิจารณาว่าการสื่อสารอารมณ์ขันมีวิธีการที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร

4. การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาการสื่อสารอารมณ์ขันของคนไทย โดยสามารถนำผลที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับการเขียนตำราการสอนภาษาไทยให้ชาวต่างประเทศ เพราะจะทำให้ผู้เรียนได้ทราบกลวิธีการสื่อสารอารมณ์ขันในสังคมไทย หรือนำผลที่ได้ไปศึกษาเปรียบเทียบกับกลวิธีการสื่อสารอารมณ์ขันในภาษาอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาในประเทศแถบตะวันตกซึ่งมีวัฒนธรรมแตกต่างจากวัฒนธรรมไทยค่อนข้างมาก เพื่อจะได้เข้าใจปัญหาและนำไปสู่หนทางแก้ไขในการสื่อสารอารมณ์ขันระหว่างวัฒนธรรม

5. ในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อมูลบางส่วนที่ไม่สามารถใช้ทฤษฎีวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางภาษาเหล่านั้นได้ ผู้วิจัยเสนอว่าควรนำทฤษฎีภาษาศาสตร์แขนงอื่นหรือคิดค้นแนวคิดใหม่เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการสื่อสารอารมณ์ขันให้ชัดเจนและครบถ้วนมากยิ่งขึ้น